

Bouwhistorische Waardestelling Bussereind 2

SPLITSING VAN EEN BOERDERIJ IN STEENSEL

Rapportage cultuurhistorische /
bouwhistorische waarden; interieur &
exterieur. Inzake splitsing in twee
wooneenheden. Doel; facilitering beoordeling.

D.J.K. Zweers, februari 2020

1	INHOUDSOPGAVE
1.0	Algemene gegevens
1.1	Objectgegevens
1.2	Voorwoord
1.3	Inleiding
1.4	Bescherming
2	BOUWGESCHIEDENIS
2.1	Situatie
2.2	Gebruiksgeschiedenis
2.3	Bouwgeschiedenis
3	BESCHRIJVING
3.1	Situatie en ruimtelijke context
3.2	Exterieur
3.2.1	bouwmassa
3.2.2	gevels
3.2.3	constructie
3.3	Interieur
3.3.1	kelder
3.3.2	beganegrond
3.3.3	verdieping
4	WAARDESTELLING
4.1	Cultuurhistorische waardestelling
4.1.1.	algemene historische waarden
4.1.2	ensemble- en stedenbouwkundige waarden
4.1.3	architectuurhistorische waarden
4.1.4	bouwhistorische waarden
4.2	Interne waardestelling
4.2.1	hoge monumentwaarde
4.2.2	positieve monumentwaarde
4.2.3	indifferente monumentwaarde
5	LITERATUUR- EN BRONNENOVERZICHT

Het belang van de geschiedenis voor hoe we nu en in de toekomst zullen leven, wordt algemeen erkend. Van die geschiedenis zijn er in onze omgeving nog tal van tastbare resten te zien en te beleven. Overal om ons heen vinden we gebouwen of gebieden die elementen van vroeger laten zien of in zich herbergen. Voor eigenaren en overheden betekent dat een opgave: hoe houden we bij het veranderen of het beheren van een gebouw, complex van gebouwen of een gebied zo goed mogelijk rekening met de bouwkundige of landschappelijke geschiedenis? Om hierin een verantwoorde keuze te maken, kan een analyse van de bouw- en gebruiksgeschiedenis met een waardestelling dienen. Een bouwhistorisch onderzoek voorziet daarin. De richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek zijn bedoeld voor eigenaren, gebruikers, beheerders en beoordelaars van plannen.¹

Dit onderzoek heeft de diepgang van een bouwhistorische verkenning met een interne waardestelling en is non-destructief van aard. Historisch kaart- en beeldmateriaal is in het onderzoek betrokken.

*Afb. 1, Richtlijnen BHO.**Afb. 2, opname 1945.**Afb. 3, Gemeente Eersel.*

Deze uitgave is verzorgd door het Bureau voor Bouwhistorisch Onderzoek & Restauratie-adviezen D.J.K. Zweers te Bergeijk (dickzweers@outlook.com) in opdracht van de familie Toon van der Aa te Steensel. Auteurs- en Copyright berusten bij het Bureau Zweers en de opdrachtgevers.

* Niets uit dit rapport mag worden veeleenvoudigd en / of openbaar gemaakt d.m.v. druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van auteur en opdrachtgever. * Wordt er in publicaties iets aan dit rapport ontleend dan dient de bron zorgvuldig te worden vermeld. * De opsteller van dit rapport aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

ALGEMENE GEGEVENS

1.1 Objectgegevens.

De boerderij Bussereind 2 ligt in het buitengebied van Steensel. Eigenaar en opdrachtgever is de familie Toon van der Aa. Contactpersoon is de heer Toon van der Aa, Bussereind 2. Tel. 06-29042650 landbouwbedrijf.vanderaa@gmail.com

1.2 Voorwoord.

Dit rapport is de neerslag van een Bouwhistorisch Onderzoek. Toegepast zijn de Richtlijnen voor Bouwhistorisch Onderzoek 2009: <https://publicaties.cultureelerfgoed.nl/publicaties/richtlijnen-bouwhistorisch-onderzoek>.

1.3 Inleiding.

De wens tot splitsing vanuit de eigenaren en naaste familie is aan het gemeentebestuur van Eersel ter beoordeling voorgelegd. Het gemeentebestuur wenst hiertoe te beschikken over een rapportage waarin de cultuur- en bouwhistorische waarden van het object worden verklaard en onderbouwd. Mede aan de hand hiervan kan zij beslissen over het al dan niet instemmen met een verzoek tot splitsing en het wijzigen van het bestemmingsplan. De familie Toon van der Aa heeft daarop besloten ons een bouwhistorisch onderzoek op te dragen.

Dit onderzoek strekt zich uit over het hoofdgebouw, over erfbeplanting en historische elementen op het perceel. Onderzocht is het casco, het exterieur en interieurelementen, voor zover deze van cultuur- of bouwhistorische waarde zijn. Dit alles voor zover het met het oog waarneembaar is.

1.3.1 *Begripsbepaling Bouwhistorisch Onderzoek.*

Bouwhistorisch Onderzoek is een specialisme binnen de monumentenzorg dat licht werpt op de oorspronkelijke structuur en latere wijzigingen van een gebouw. Ook kan bouwhistorisch onderzoek inzicht bieden in het vroegere gebruik of de inrichting van een object, in de gebruikte bouwmaterialen, bouwtechnieken en bijzondere constructieve kenmerken. De hierdoor verworven kennis wordt hier ingezet om eigenaren, gebruikers, architecten en beoordelaars van plannen te ondersteunen bij het verwerven van inzicht in de aanwezige cultuurhistorische waarden van een object. Ook bij beoordeling van de aanwezige monumentale kwaliteiten en bij de afweging van bouwkundige en ruimtelijke ingrepen kan een bouwhistorisch onderzoek hulp bieden. Van betekenis kan ook zijn dat aspecten of onderdelen van monumentale- of cultuurhistorische waarde worden gedocumenteerd en vastgelegd. Bij iedere restauratie of bouwkundige ingreep immers, kunnen er zaken verloren gaan. Bouwhistorisch onderzoek kan als basis dienen voor wetenschappelijk onderzoek van historische architectuur, van het gebruik of van de constructies van gebouwen. Deze vorm van onderzoek is primair materieel-historisch van aard. In methodiek is zij verwant aan die van de archeologie, uitgaande van het gegeven dat elk menselijk handelen sporen nalaat. Daarnaast bedient bouwhistorisch onderzoek zich van uiteenlopende onderzoeksmethoden, variërend naar gelang de onderzoeksvragen, de aard of toestand van een object. De basis van een bouwhistorisch onderzoek is een nauwkeurige observatie van het object; een speurtocht naar de geschiedenis en, waar dat beschikbaar is, naar getekende en gefotografeerde documentatie. De uit een onderzoek verkregen vondsten en gegevens worden geanalyseerd, geïnterpreteerd en verwerkt. Wanneer dat wenselijk of zinvol wordt geacht kunnen archiefonderzoek, archeologisch bodemonderzoek en aanvullend natuurwetenschappelijk onderzoek met een bouwhistorisch onderzoek worden gecombineerd.

1.3.2 *De betekenis van gebouwd erfgoed in onze tijd.*

Onze leefomgeving, casu quo het landelijk buitengebied, onderging na de Tweede-Wereldoorlog door industrialisatie en schaalvergroting sterke veranderingen. Kleinschaligheid, ambachtelijkheid en traditioneel materiaalgebruik verdwenen naar de achtergrond. Gebouwen en landschap veranderden door nieuwe eisen van efficiëntie. Cultuurhistorische- en toeristische waarden genieten in toenemende mate belangstelling van burgerij en overheid. In de gemeente Eersel, ter zake het buitengebied van het dorp Steensel, zijn nog grote delen van de oude ruimtestructuur en -schaal behouden gebleven. Het welslagen van een beleid dat met behoud van dergelijke waarden rekening houdt, is gebaat bij het toekennen van passende nieuwe functies aan gronden en gebouwen. Organisaties die zich hiermee bezighouden hebben een breed draagvlak. Herbestemming en splitsen van cultuurhistorisch waardevolle objecten is een actueel thema. Het verschaft objecten van cultuurhistorische waarde een nieuwe economische basis doordat ze voor de toekomst bruikbaar worden gemaakt en daardoor behouden blijven.

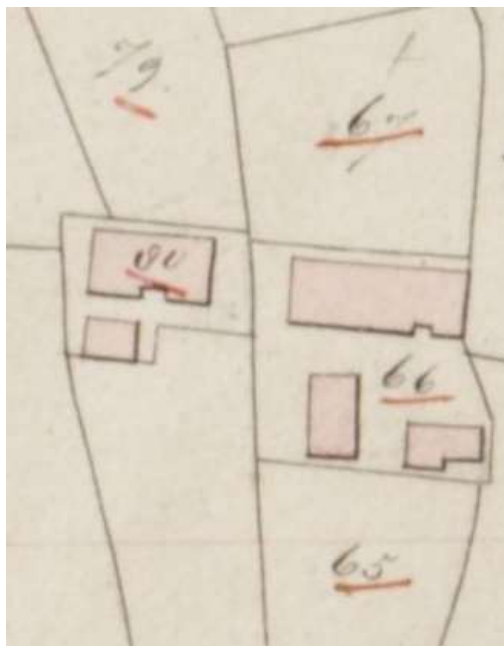
1.4 *Bescherming.*

Het object geniet geen monumentenbescherming van rijkswege, vanuit de provincie en of de gemeente Eersel. Een redengevende beschrijving door het Monumentenhuis Brabant is aan het Gemeentebestuur gerapporteerd in januari 2019.² Deze beschrijving is als bijlage toegevoegd.

2 **BOUWGESCHIEDENIS**

2.1 *Situatie.*

Het onderzochte pand dateert grotendeels uit 1950. Het ligt ten noordoosten van de kern Steensel, op zo'n 800m van de oude toren, in het buitengebied. De verbindingsweg van Steensel naar Veldhoven is een oude militaire route van Eindhoven naar Turnhout. Een noordwaartse zijweg met vertakkingen, de Bussereind, geeft toegang tot het beschreven pand. Achter het huisperceel stroomt het riviertje de Gender. De kadastrale minuutkaart uit 1811-1832 (afb. 4,5), voortaan aangeduid als (situatie) 1830, toont op de plaats van Bussereind 2 een tweetal kleinere bouwwerken (perceel nr. 80; afb. 4).³

Afb. 4; Kadastrale minuutkaart 1830, uitsnede met perceel 80; links. Het noorden boven.

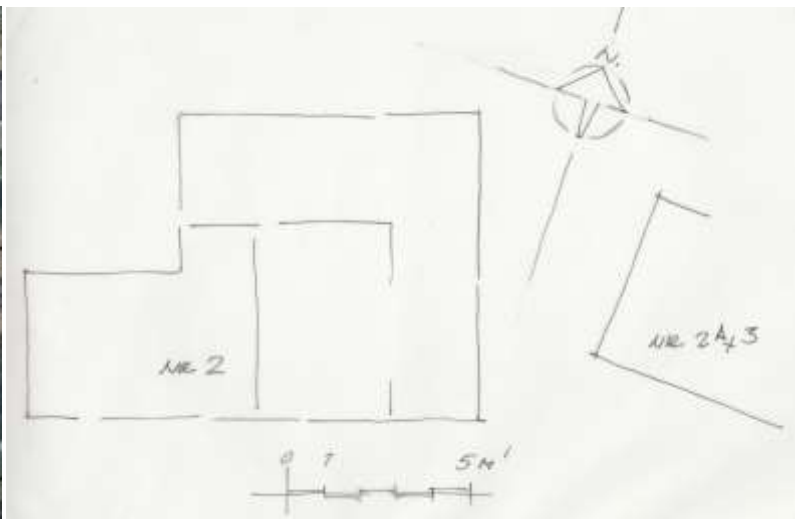

Afb. 5; idem omgeving.

Omstreeks 1930 maakten deze gebouwen plaats voor een schuur die een andere positie innam (vgl. afb. 4 met 6,7). Deze schuur werd opgericht als bijgebouw van de boerderij Bussereind 2a-3 (in 1830 perceelsnummer 66). Hendricus J.M. van der Aa uit Kneegsel bouwde omstreeks 1790-1800 de hoeve Bussereind 2a-3.

Afb. 6; kadastrale kaart actueel, perceelsnr. 1129; blauwe daken.

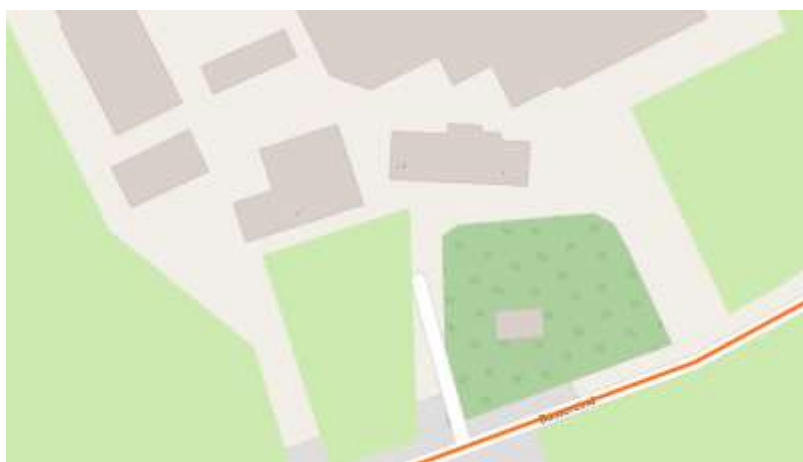

Afb. 7; situering Bussereind 2 ten opzichte van 2a en 3.

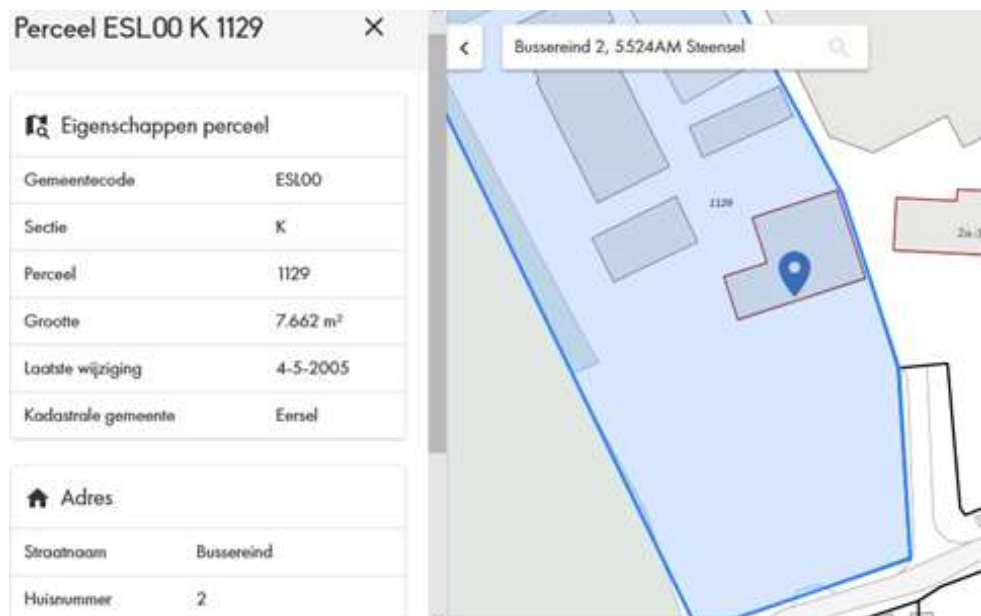
Ten behoeve van deze beschrijving en de lokalisering van afbeeldingen is gebruik gemaakt van een indeling in stramienen; 1 t/m 6 van west naar oost en A t/m E van zuid naar noord. De ruimten zijn genummerd van I t/m X gelijkvloers en I-v t/m VII-v op de verdieping (zie afb. 10).

2.2 Gebruiksgeschiedenis.

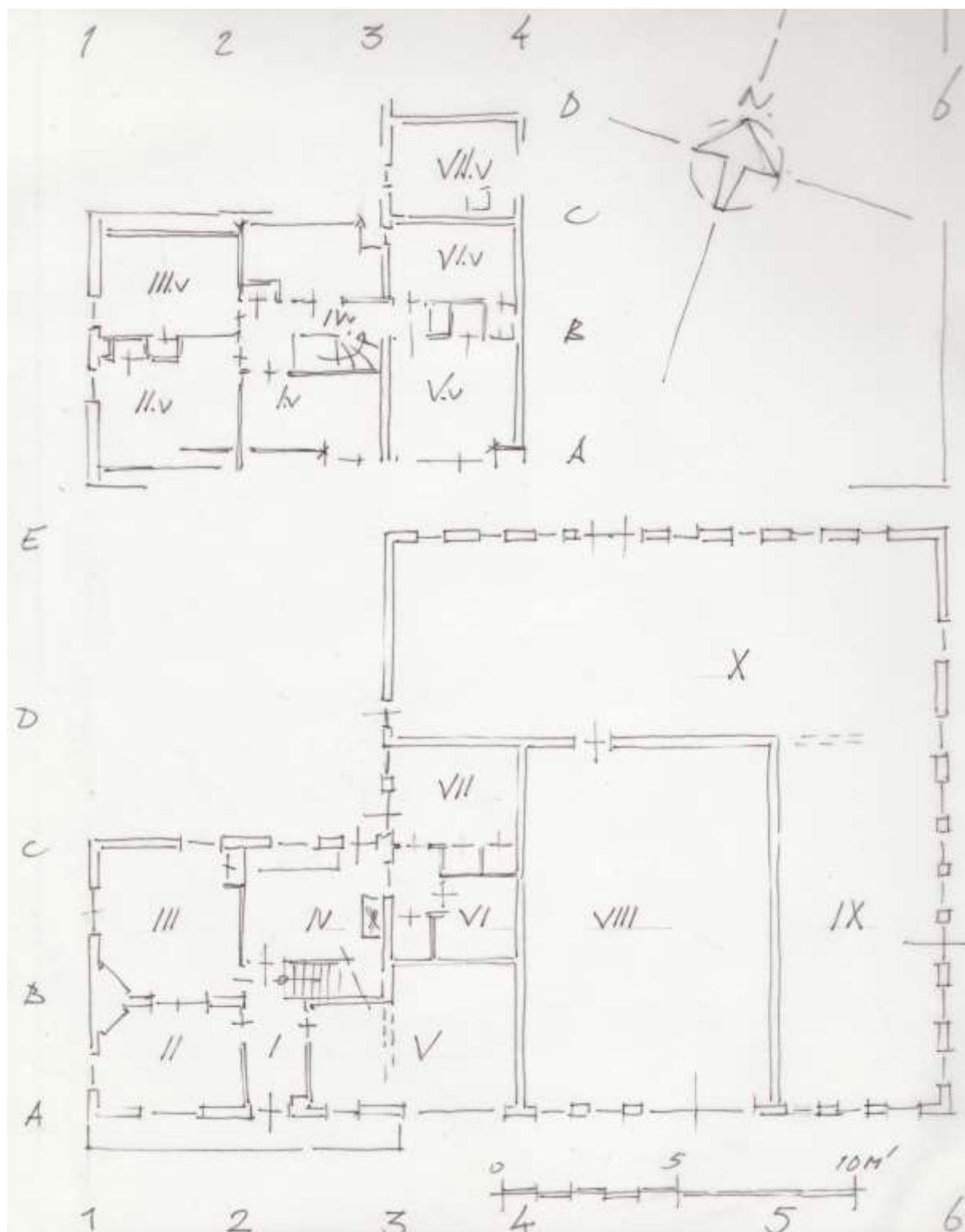
De familie Van der Aa bewoont sinds ± 1800 het pand Bussereind 2a-3. In 1950 werd naast deze boerderij een nieuwe gesticht waar een familielid zich vestigde. Sindsdien bewonen nazaten beide adressen: Bussereind 2a-3 en Bussereind 2. De (nieuwe) boerderij Bussereind 2 heeft, voor zover bekend, altijd gefunctioneerd als gemengd bedrijf. De gronden rondom waren vanouds in gebruik als erf, weiland en bouwland. Omstreeks 1950 is, behalve de woning, ook een achterwaartse uitbreiding van de schuur tot stand gekomen. Een brand in 1966 maakte het bedrijfsgedeelte onbruikbaar. Bij herstel tussen 1966 en 1970 zijn terzijde van de brandmuur (stramienen 3-4) woonruimten toegevoegd. Deze veranderingen van woon- en bedrijfsfuncties zijn aan de voorgevel af te lezen. Het bedrijfsgedeelte is goeddeels buiten gebruik. De woonfunctie bleef behouden.

Afb. 8; Bussereind 2, 2a en 3. Open streetmap.

Afb. 9; kadastrale kaart. Gemeente Eersel, sectie K, perceel 1129.

Afb. 10; beganeground en verdieping met stramien en ruimtenummers.

De omstreeks 1930 verrezen schuur was de directe voorloper van het huidige Bussereind 2. In plattegrond valt de toenmalige schuur samen met de voor- en rechterzijgevel van het bedrijfsgebied van het huidige pand (stramienen 3-6 en A-C).

2.3 *Bouwgeschiedenis.*

Van de in 1830 aanwezige bebouwing resteert niets. De latere vrijstaande schuur kreeg een andere positie en een afwijkende nokrichting (vergelijk afb. 4 met 6-8). De in de jaren 1930 gebouwde schuur was een bijgebouw van de boerderij Bussereind 2a-3 (afb. 11, uitsnede van afb. 37).

Afb. 11; onbekende datum, de schuur als bijgebouw.

Afb. 12; de schuur na 1950 met aangebouwde woning.

Afb. 13; zuidgevel na 1950. Na 1945 zijn twee betonnen stalramen geplaatst. Geheel rechts een potstal deur.

In 1950 werd tegen de westgevel van deze schuur (ter lengte van de stramienen 1-3) de huidige woning toegevoegd (afb. 13). Schuur en woning werden gescheiden door een brandmuur (stramien 3). Een vergelijking van afb. 13 met de afbeeldingen 14,15 en 16 leert hoe het pand geleidelijk van indeling en uiterlijk is veranderd. De plattegrond op afb. 10 toont de positie van de brandmuur (stramien 3) die nog deels bestaat en die de oudste bouwsubstantie van het pand bevat.

Afb. 14,15; zuidgevel met ingetekend de huidige toestand. Afb. 16; zuid- en oostgevel.

Afb. 17; noordgevel. De brandmuur is deels uit omstreeks 1930. Het achterste bouwdeel met golfplaten dak is van ca 1950.

Afb. 18; brandmuur westzijde, deels ± 1930 en noordgevel woongedeelte.

Afb. 19; westgevel woongedeelte.

In diezelfde tijd moet de schuur naar achteren zijn vergroot tot stramien E. Een bouwnaad gaat op afb. 18 verscholen achter een parasol. In 1966 brandde de oude schuur gedeeltelijk af. Enkele jaren later werd deze vervangen door het huidige bouwvolume ter grootte van de stramienen 3-6 en A-D (afb. 10). Het achterste deel en de brandmuur bleven behouden. Bij de herbouw werd het woongedeelte uitgebreid tot stramien 4 en A-D (vergelijk afb. 14,15 en 16). Het bedrijfsgedeelte werd bij die gelegenheid verkleind.⁴

* Een beschrijving van alle recente elementen is ook opgenomen in het rapport uit 2019. Ze worden hier per gevel en per ruimte opgesomd.

3 BESCHRIJVING

3.1 *Situatie en ruimtelijke context.*

In 1830 en op latere historische kaarten zien we een wegenstructuur die de historische positie van het oorspronkelijke Bussereind 2a-3 verduidelijkt (afb. 4, 5). Een weg vanuit het zuiden loopt vrijwel recht op de voorgevel van huisnummer (2a-) 3 af. Deze weg vertakt zich iets ten zuiden van de Eindhovenseweg, die jonger is, maar wel in 1830 al bestond. Het onderzochte pand is ontstaan uit een oudere kern die als schuur een bijgebouw was van de naastgelegen boerderij Bussereind 2a-3. In 1950 werd Bussereind 2 een zelfstandige boerderij door aan de schuur een woongedeelte toe te voegen. De zuidelijke langsgevel is de voorgevel. Zeer dichtbij, aan de oostzijde ligt het pand Bussereind 2a-3 waaruit Bussereind 2 is ontstaan. Op enige afstand noordoostwaarts ligt Bussereind 4, een boerderijtje dat er in 1830 al was, maar dat in 1943 compleet is herbouwd.

3.2 *Exterieur.*

Het pand is bijna 25m breed en ongeveer 16m diep. De nokrichting is west-oost. De gevels zijn in rode baksteen uitgevoerd en de daken zijn gedekt met gesmoorde pannen. De nok van het woongedeelte is op beide einden van een schoorsteen voorzien.

3.2.1 *Bouwmassa.*

Het huidige gebouw bevat een kelder, beganegrond, een slaapverdieping en in de nok een vliering. Het linker deel (stramien 1-4) dient als woning. De overige bouwdelen zijn als bedrijfsruimte ingericht. Een zadeldak tussen topgevels dekt de woning en het bedrijfsgedeelte over de volle breedte. Tussen de stramienen 3 en 6, vanuit de nok naar achteren tot stramien E dekt een lessenaarsdak de bedrijfsruimten (afb. 17). Tussen stramien 3 en 6 is in de voorgevel geen oude bouws substantie meer aanwezig. Het achterste deel van het bedrijfsgedeelte (stramienen C-E ter breedte van 3-6) bevat nog muurwerk uit ca 1950. De brandmuur (stramien 3 van A tot D) dateert uit omstreeks 1930

3.2.2 *Gevels.*

De brandmuur en de noordmuur (stramienen 3-5) zijn gemetseld in kruisverband (afb. 17,18). Tussen stramien 5 en 6 is de noordmuur in halfsteens verband uitgevoerd. Dat geldt ook voor alle overige buitenmuren. De originele muuropeningen zijn ontlast door anderhalfsteense hanekamstrekken.

3.2.2a *Voorgevel (afb. 16).*

Van links naar rechts: een venster in kunststof-omraming (str. 1-2), een voordeur idem en een venster in hout uit einde jaren 1960 (str. 2-3), ontlast door rollagen. Bouwsporen verraden wijzigingen van na 1966 (vergelijk afb. 13-14). Ter lengte van het oorspronkelijke woongedeelte (stramien 1-3) een gemetselde stoep van rode en zwarte keramische tegels (afb. 20). De voordeur heeft nog een originele granito-onderdorpel. Het deurkozijn is nog oorspronkelijk. Bij de verbouwing na 1966 is het bovenlicht verwijderd. Een luifel uit de periode kort na 1966 strekt zich uit van str. 2-4. Daarboven staat een brede dakkapel tussen stramien 2-3 en 4.

Afb. 20; stoep uit 1950, idem granito dorpel onder de voordeur.

Tussen stramien 3-4 een modern tweelichts venster dat ruimte V verlicht. Tussen de stramienen 4 en 5 twee rechthoekige betonnen (tweeluik) stalvensters, afgedekt met een rollaag, en een stel brede inrijdeuren tot de dakrand, ontlast door een betonlatei. Tussen de stramienen 5-6 drie betonnen stalvensters als voren. De gevel vanaf stramien 3 t/m 6 dateert van einde jaren 1960 en bleef sindsdien ongewijzigd.

3.2.2b kopgevel westzijde.

In deze gevel (afb. 19) drie originele muuropeningen, waarvan één op het gelijkvloers links en twee op de verdieping, symmetrisch geplaatst. De kozijnen met toebehoren zijn recent, evenals een liggend-rechthoekig venster rechts beneden. Ze zijn in 2005 in kunststof uitgevoerd. De panbedekking sluit met een cementrand aan op de gevel die wordt bekroond met een schoorsteen.

3.2.2c Langsgevel veldzijde (noordgevel).

Deze gevel (afb. 17,18,19) is nog voorzien van de originele muuropeningen. V.r.n.l. een rechthoekig éénluik venster, een tweelichts keukenvenster en een deur met bovenlicht. Kozijnen en toebehoren zijn in kunststof vervangen in 2005. De op het westen gerichte gevel van het bedrijfsgedeelte, die op deze gevel aansluit (afb. 18) is in kruisverband gemetseld en voorzien van een ingang met links ernaast een venster. Daarop volgt een zesluik betonnen stalvenster, segmentboogvormig met dito halfsteens boog. Links daarvan, op stramien D is uit afwijkend uitgevoerd metselwerk een bouwnaad te herkennen. Deze scheidt het linkerdeel uit omstreeks 1950 van het oudere deel dat als brandmuur tot de voorgevel doorloopt. Op de verdieping twee kleine venstertjes waarvan het linker een oud kozijn bevat. Iets hoger, naar rechts een recent venstertje. De achtergevel tussen de stramienen 3 en 6 dateert uit ± 1950 en is in kruisverband uitgevoerd tot aan stramien 5 waar het overgaat in halfsteens verband. Drie zesluik stalvensters in segmentboogvorm, als voren, worden gevolgd door dubbele deuren tot aan de dakrand. Deze zijn in 2000 ontstaan door verbreding van een enkele deur. Daarop volgt een viertal stalvensters als voren.

3.2.2d Kopgevel oostzijde.

Van deze gevel dateert het achterste stuk (str. D-E) nog uit omstreeks 1950. Dit muurdeel is, evenals het aansluitende muurwerk van de noordgevel (tot aan str. 5) in halfsteens verband gemetseld. Een bouwnaad op stramien D (afb. 23) markeert de aansluiting van het uit ± 1950 daterende rechter deel naar het aangrenzende geveldeel tot aan de voorgevel. Het oude muurwerk bleef behouden toen, gelijktijdig met de voorgevel (deze tot aan stramien 3), het linker deel nieuw is opgemetseld bij het herstel na de brand.

Afb. 21; uitsn. afb. 39 vóór 1930. Blinde zuidg. Afb. 22; idem na 1950 met stalvenster (uitsn. afb.13). Afb. 23; oostg. detail.

Het typeverschil binnen de betonvensters is opmerkelijk. De oudere, hier twee in getal, hebben een halfsteens segmentboog aan de bovenzijde en een zesruits-indeling. Een en ander zoals beschreven bij de noordgevel. Twee zulke vensters stonden ook voor de brand in de voorgevel, en één zien we op afb. 18. De overige, rechthoekige (tweeruits) exemplaren dateren van na de brand.⁵ Het zijn er in deze gevel v.l.n.r. drie. Ze worden gevolgd door een loopdeur en vervolgens twee vensters tot de voorgevel, die het zelfde stalvenstertype heeft; alle met een halfsteens rollaag ter ontlasting. Boven de loopdeur een hooiluik van gelijke breedte. De afbeeldingen 21 t/m 23 illustreren de toepassing van beide stalvenstertypen in Bussereind 2.

3.2.2e Dakbedekking en dakranden.

Bij de bouw in 1950 werd het woonhuis gedekt met gesmoorde *tuiles-du-nord*. Deze zijn alleen op het achterste dakvlak nog aanwezig tussen de stramienen 1 en 3. Vergelijk afb. 24, 25 en 26). Na de brand werden gesmoorde opnieuw-verbeterde holle pannen toegepast met bijbehorende keramische vorsten. Het laagste deel van het dak aan de achterzijde (str. 3-6 en D-E) is gedekt met eternit-golfplaten. De dakranden zijn aan de kopgevels aldus: de pannen zijn over de gevels gedekt en onderlangs voorzien van een cementrand. Bij de langsgevels wordt een licht-uitspringende strekkenlaag gevolgd door een overhoeks-geplaatste muizentandlijst die met een andermaal licht-uitspringende strekkenlaag tot de pannenlijn reikt. Alle gevels zijn voorzien van zinken goten op ijzeren gootbeugels. Dit betreft een mastgoot aan de achterzijde van de woning (1950) en voor het overige overal bakgoten. Voor de brand was de schuur gedekt met gesmoorde muldenpannen en het bovenste deel met riet (of stro). Aan de voorzijde bevond zich een houten bakgoot op klossen. Na herstel van brandschade werd aan de voorgevel over de volle lengte een zinken bakgoot aangebracht.

Afb. 24; voorzijde (uitsn. afb.12).

Afb. 25; achterzijde bij brandmuur.

Afb. 26; voorzijde, actueel.

3.2.3 Constructie.

Het massieve metselwerk is één-steen dik v.w.b. de bouwdelen die van voor 1950 dateren. Inwendige verzwaringen in de gedaante van halfsteens-penanten dragen constructie-elementen en ook de grote deuren zijn eraan afgehangen. De muren van het woonhuis uit 1950 en de na 1966 herbouwde muren zijn in spouw uitgevoerd. De vloeren van beganegrond en verdieping zijn van een holle baksteen-constructie, met gestukadoorde plafonds in de woonruimten. De kappen zijn met Hollandse spanten en gordingen uitgevoerd en in het woongedeelte van verticaal beschot voorzien. In het bedrijfs gedeelte is geen beschot aanwezig. Daar rusten bezaagde daksporen op de gordingen. Zolderingen in dat gedeelte rusten op enkelvoudige balklagen.

3.3 Interieur.

In het woongedeelte bleef de oude indeling grotendeels in wezen. De brandmuur is na 1966 doorbroken om ruimte V te kunnen verbinden met een voorkamertje tussen str. 2 en 3.

3.3.1 Kelder.

Een halfverdiepte kelder is aanwezig onder de trap naar de verdieping (stramien B-3). In de pekelbak is de bouwdatum 23-12-'50 ingegrift (afb. 28).

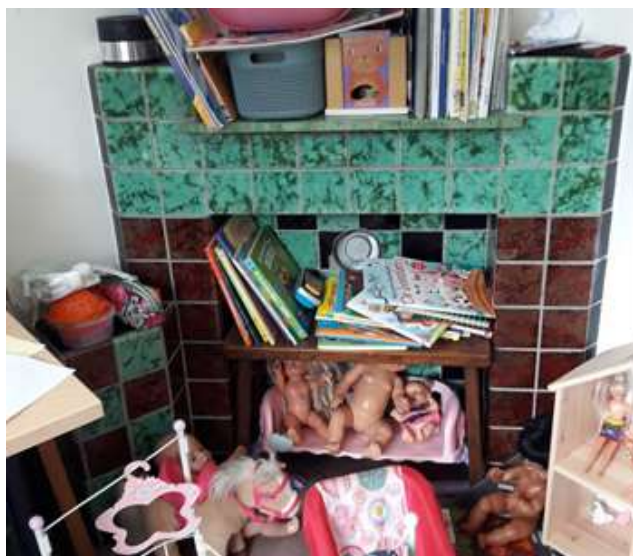
Afb. 27; granito-dorpel tussen R II en III.

Afb. 28; betonbalk in de kelder met inscriptie.

Afb. 29; schoorsteenmantel r. III.

Afb. 30; idem r. II (voorkamer).

3.3.2 Beganegrond.

Een aantal binnendeuren is nog voorzien van granito-onderdorpels, zoals ook de voordeur die heeft (zie ook afb. 27). De ruimten II en III, resp vóór- en achterkamer zijn met elkaar verbonden door glasschuifdeuren met een roedeverdeling. De omlijsting is met een koof verrijkt. De muur tussen de ruimten III in IV is niet meer in wezen. De beide overhoekse schoorsteenmantels (II en III) zijn

betegeld; sober in de achterkamer en rijker in de voorkamer (resp afb. 29 en 30); naar goed
traditioneel ontwerp uitgevoerd.

Afb. 31-31a; hangschouw keuken, oostwand r. IV, spekkast; hangkast.

Afb. 32; Bruynzeeldeuren verdieping, r. II-v en III-v.

Afb. 33; ruimte II-v met dakbeschot en plafond.

Afb. 34; vliering met bovendeel spant.

In de keuken vindt de betegeling van de hangschouw haar voortzetting in een lambris (afb. 31). Naast de schouw een spekkast en naast de kelderdeur een hangende glaskast met roedeverdeling.

Een aspect dat aandacht verdient is de toegevoegde woonruimte tussen de stramienen 3 en 4. Dit ging ten koste van de bedrijfsruimte. Hier dateert deze toevoeging van kort na de brand. We mogen deze ingreep een zekere cultuurhistorische waarde toekennen omdat deze voorziet in ruimte voor groter wordende gezinnen en omdat dit tot een beter wooncomfort leidde. Dat laatste geldt ook voor de slaapkamers op de verdieping die na de Tweede-Wereldoorlog bij boerderijen langzaam aan gangbaar werd. Beide weerspiegelen ze de geschiedenis van het wonen op het Kempense platteland.⁶

3.3.3 Verdieping en zolders.

Op de slaapverdieping is nog veel uit 1950 aanwezig. De indeling van de ruimten, de deuren en de afwerking van dakwand en plafonds. De afbeeldingen 32 en 33 geven een indruk. Een vlieringzolder wordt vanaf de overloop bereikt. Na 1966 zijn er tussen de stramienen 3 en 4 kamers toegevoegd. Ze bevatten niets opmerkelijks. Op de grote open zolders van het bedrijfsgedeelte is de kapconstructie zichtbaar. Het lessenaarsdak tussen de stramienen D en E heeft een opmerkelijke kapconstructie: houten vakwerkliggers die de hier aanwezige wijde overspanning mogelijk maken (afb. 35). Deze constructie dateert van na 1966 en kennelijk is hier afkomend hout secundair toegepast.

Afb. 35; vakwerkliggers ruimte X.

3.4 Erf, directe omgeving en beplanting.

Op het erf zijn geen oude of bijzondere elementen aangetroffen. Er zijn geen bijgebouwen van cultuurhistorische waarde aanwezig.

4 WAARDESTELLING

4.1 Cultuurhistorische waardestelling.

Het gebouw als geheel vertegenwoordigt een cultuurhistorische waarde als een stoffelijke weerspiegeling van agrarische en sociaal-economische ontwikkelingen van na de Tweede Wereldoorlog rondom het dorp Steensel.

4.1.1 Algemene historische waarden.

Bussereind 2 kan, uitgaande van het uiterlijk in de periode 1950-1966, een karakteristiek voorbeeld worden genoemd van een wederopbouwboerderij.

4.1.2 Ensemble- en stedenbouwkundige waarden.

Het gebouw met erf speelt van dichtbij een belangrijke rol in het landschap. Vanaf de doorgaande weg is het beperkt zichtbaar. De samenhang met de nabije panden Bussereind 2 en 4 is van historische betekenis. Een visuele samenhang met het pand Bussereind 2 weerspiegelt de historische samenhang van beide panden.

4.1.3 Architectuurhistorische waardestelling.

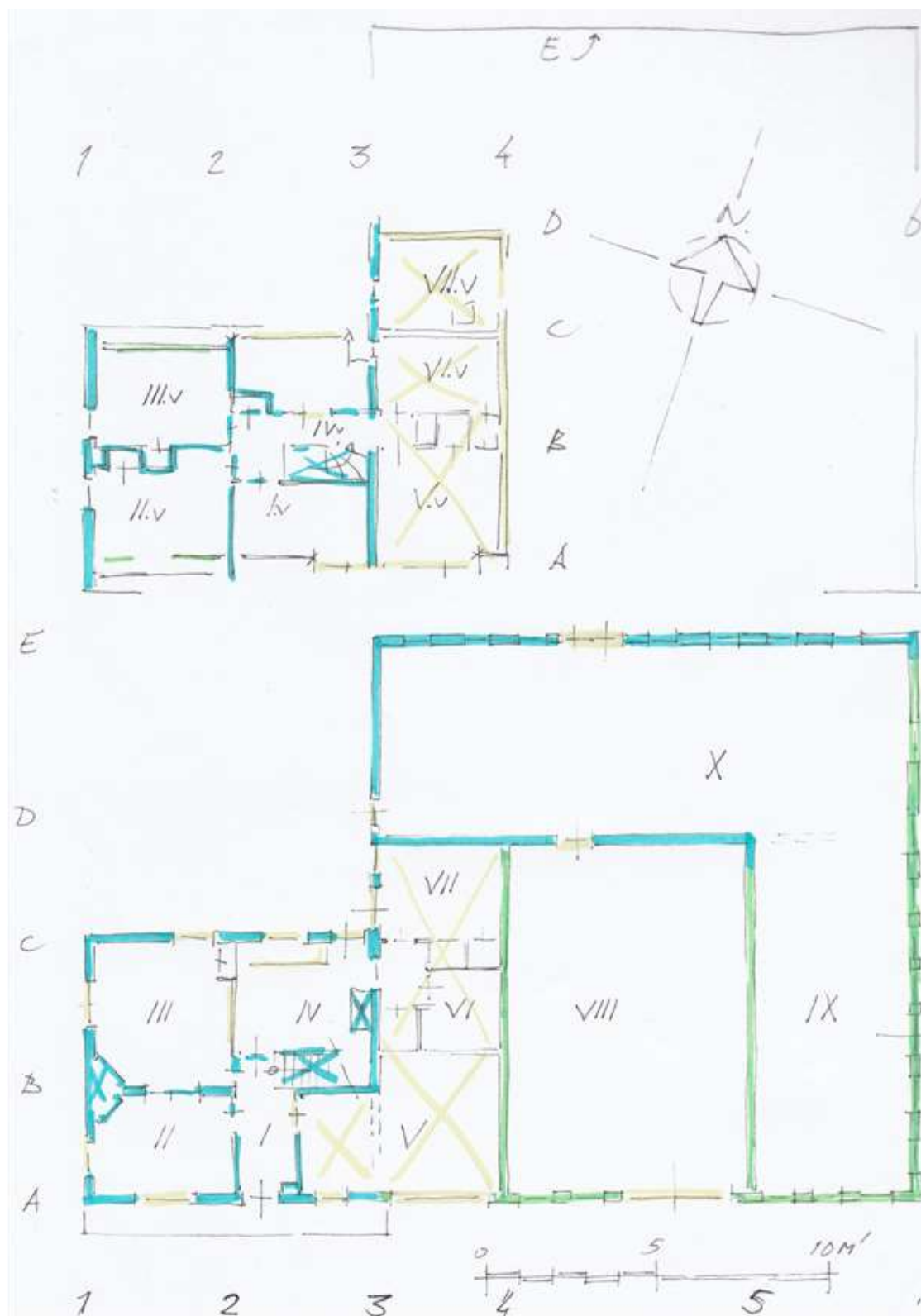
De voor 1966 bestaande vorm kan, voor wat het woongedeelte betreft, worden getypeerd als voorbeeld van een onmiskenbaar doordacht, eenvoudig traditioneel ontwerp. Dit leunt aan tegen de toenmalige wederopbouw-architectuur. Uit die bouwfase zijn in het interieur nog veel elementen intact. De na 1966 gerealiseerde herbouw van het bedrijfs gedeelte heeft in alle eenvoud een zekere charme: een solide boerderij zonder opsmuk uit zo ongeveer de eindfase van de traditionele boerderijbouw. Als zodanig kan van gaafheid worden gesproken. De uitwendige modernisering van het woongedeelte werken in dit opzicht niet storend, maar missen de kwaliteit die er in 1950 aan is verleend. Het voor langgevelboerderijen typerende onderscheid tussen woon- en bedrijfs gedeelte is nog goed herkenbaar, ook in de soberheid van kleurstelling. De bouwmasa is goed bewaard gebleven. De detaillering van muuropeningen is in de woning niet meer gaaf.

4.1.4 Bouwhistorische waarden.

Het feit dat van de bouws substantie uit omstreeks 1950 nog veel behouden bleef, laat toe het gebouw een beperkte bouwhistorische waarde toe te kennen.

4.2 Interne waardestelling.

Een interne waardestelling betekent dat een vergelijking met andere objecten achterwege blijft; het object staat op zichzelf en onderdelen worden ten opzichte van elkaar gewaardeerd. Een waarde wordt toegekend per onderdeel naarmate dit positief of negatief bijdraagt aan de cultuurhistorische waarde van het geheel. Aldus de Richtlijnen voor Bouwhistorisch Onderzoek. Dit geldt ook de kleuraanduidingen op afb. 36. Hier zijn met de kleuren blauw, groen en geel, in afdalende lijn de monumentale kwaliteiten aangeduid. **Blauw** betekent: hoge monumentwaarde. Behoud en herstel aanbevolen. **Groen**: positieve monumentwaarde. **Geel**: indifferent; wil zeggen dat de bouws substantie niet bijzonder waardevol is maar wel onderdeel uitmaakt van het casco. Dit biedt relatief veel ruimte voor ingrepen en veranderingen * De waarderingen zijn onafhankelijk en objectiverend. Ze betreffen onder meer: het casco en de constructie; vloer- en kapconstructies / gevels / binnenmuren met kozijnen / vensters, deuren en luiken / vloeren, plafonds / afwerkingslagen en overige onderdelen.

Afb. 36; inkleuring waardestelling.

4.2.1 Hoge monumentwaarde.

Een hoge monumentwaarde mag worden toegekend aan: de buitengevels van het woongedeelte en de achtergevel van het bedrijfs gedeelte met aangrenzend deel van de brandgevel. Idem aan de binnenmuren in de woning en in het bedrijfs gedeelte. Idem aan de schoorsteenmantels, deuren, kasten en detailleringen, ook op de verdieping in het woongedeelte.

4.2.2 Positieve monumentwaarde.

De na 1966 gerealiseerde bouwdelen, met name in gevels en constructie, vertegenwoordigen een sobere, doelmatige realisatie die karakteristiek is voor een eindfase in de ontwikkeling van traditionele boerderijenbouw. De tussen stramien 3 en 4 toegevoegde woonruimten zijn enigermate positief te waarderen als spiegel van de eis tot behoorlijke woonruimte voor grote gezinnen.

4.2.3 Indifferente monumentwaarde.

De kunststof-kozijnen en de grote dakkapel dragen niet bij aan een harmonieus landelijk beeld van een boerderij.

5 LITERATUUR- EN BRONNENOVERZICHT

5.1 Gepubliceerde, digitale en overige bronnen.

Voor deze rapportage is gebruik gemaakt van tekst- en beeldbronnen uit openbare en particuliere collecties. Voorts is gebruik gemaakt van mondelinge en schriftelijk inlichtingen. Gegevens en afbeeldingen die zijn verstrekt door onze opdrachtgever en zijn familieleden zijn in dank aanvaard.

5.2 In druk en digitaal verschenen bronnen.

- * Rapport 2011, 'Bussereind 2 te Steensel', door Monumentenhuis Brabant; Van de Looi & De Jong.
- * Mondelinge en schriftelijke mededelingen door de heer Frans van der Aa, buurman en neef van de eigenaar.

Verantwoording afbeeldingen:

- * Collectie fam. Toon van der Aa; afb. 12,13.
- * Collectie fam. Frans van der Aa; afb. 2,11,37.
- * Monumentenhuis Brabant; afb. 28, 31a en 34.
- * Beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed; afb. 1,4 en 5.
- * Kadasterloep.nl; afb. 9.
- * Kadastrale Kaart.nl; afb. 6.
- * Open Streetmap; afb. 8.

Met dank aan alle betrokkenen.

Afb. 37; originele foto van vóór 1930. Links de schuur die later deel zou uitmaken van een nieuwe boerderij Bussereind 2.

Eindnoten:

¹ Citaat; uit de inleiding van de richtlijnen voor bouwhistorisch onderzoek, 2009.

² Rapport Monumentenhuis Brabant. Veldwerk december 2018, rapportage januari 2019. Auteurs M. van de Looi en M. de Jong. Dit rapport is als bijlage en in de bronvermelding opgenomen.

³ In het rapport uit 2018 worden deze beschreven als huis en schuur (aldaar p. 4). Historische kaartgegevens: kadastrale kaart 1811-1832: minuutplan Duizel en Steensel, Noord Brabant, sectie B, blad 01 (MIN10044B01) Gemeentecode 10044 Objectnummer MIN10044B01 Provincie Noord Brabant Gemeente Duizel en Steensel sectie B blad 01, perceel 80.

⁴ Rapport Bussereind 2, 2019; p. 4.

⁵ Betonnen stalvensters deden in ons land hun intrede omstreeks 1947. Naarmate de mode voortschreed raakten rechthoekige vormen in zwang. De oude vensters die omstreeks 1950 in vóór en achtergevel werden toegepast kunnen worden gezien als een moderniteit.

⁶ Ook in Bussereind 2a-3 en Bussereind 4 werd na de oorlog de woonruimte vergroot ten koste van de bedrijfsruimte.